

KORONAVİRÜS (COVID-19) PANDEMİSİ VE UYGULANAN MALİ TEDBİRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMIC AND THE APPLIED FINANCIAL MEASURES

Kerem Can GÜNER¹

ÖZET: Aralık 2019 tarihinde ilk olarak Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan şehrinde ortaya çıkan Koronavirüs (Covid-19), hızlı bir şekilde yayılarak tüm Dünya ülkelerini tehdit eder hale gelmesiyle birlikte, Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel salgın (Pandemi) ilan edilmiştir. Bütün Dünya ülkelerine yayılan ve netice itibarıyla Mart 2020'de de ülkemizde rastlanılan koronavirüs küresel pandemisine sebebiyle ülkeler bir dizi önlem almıştır. Bu noktada, pek çok dünya ülkesi gibi Türkiye'de hukuki, siyasi, idari, sosyal anlamda sıklıkla sokağa çıkma yasağı, iş yerlerinin kapatılması şeklinde gerçekleşen birçok tedbir almıştır. Alınan bu tedbirlerin toplumun farklı birçok kesimi üzerinde olumsuz etkilerinin meydana geldiği görülmüştür. Bu kapsamda mali teşvik ve istikrar paketleri devreye alınarak özellikle vergisel süreç ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu çalışmada; bütün Dünyaya yayılan koronavirüs küresel tehdidi sonrasında, bazı gelişmiş ülkelerde ve Türkiye'de alınan ekonomik ve mali tedbirlerin içeriği ve uygulanma biçimleri açıklanarak, vergisel anlamda alınabilecek ek tedbir önerileri ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergisel tedbirler, koronavirüs, pandemi, mali teşvik

ABSTRACT: Coronavirus (Covid-19), which first emerged in Wuhan, the capital of China's Hubei region, in December 2019, spread rapidly and became a threat to all countries of the world, and was declared a global epidemic (Pandemic) by the World Health Organization. Countries have taken a series of measures due to the corona virus global pandemic, which has spread to all countries of the world and consequently encountered in our country in March 2020. At this point, like many other countries in the world, Turkey has taken many measures in the form of legal, political, administrative and social curfew and closure of workplaces. It has been observed that these measures have had negative effects on many different segments of the society. In this context, financial incentive and stabilization packages were put into use and regulations were made especially regarding the tax process. In this study; following the global threat of coronavirus spreading all over the world, the content and implementation of the economic and financial measures taken in some developed countries and Turkey were explained, and additional measures that could be taken in terms of tax were expressed.

Keywords: Tax measures, coronavirus, pandemic, financial incentive

GİRİŞ

Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan şehrinde 1 Aralık 2019 tarihinde ilk hastalık vakasının tespiti ile birlikte başlamış olan Koronavirüs (Covid-19), bu tarihten itibaren ülkeler arası insan hareketlerine bağlı olarak kısa sürede tüm dünya ülkelerine yayılmış ve ülkelerin hem sağlık hem de ekonomik durumlarını derinden sarsmıştır (Uslu Divanoğlu & Çelik, 2020: 365). Kısa sürede etkilerini göstermiş olan Koronavirüs'ün dünya genelini tehdit eden bir yapıya dönüşmesi ile birlikte Dünya Sağlık Örgütü (WHO), yaşanan durumu pandemi olarak nitelendirip ülkelerin sağlık sistemleri açısından uygulaması gereken bir dizi tedbir düzenlemeleri açıklamıştır. Bu açıklamaları takiben dünya devletleri sokağa çıkma yasakları, eğitime ara verilmesi ve uzaktan eğitim sürecine geçilmesi, iş yerlerinin kapatılması gibi bir dizi tedbir politikalarını uygulamaya geçirmiştir (Çiçeklioğlu & Akmaz, 2020: 2940).

¹Maliye Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mersin- Türkiye, e-posta: kc199121@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4148-6150

Vaka sayılarının hızla artması ülkelerin sağlık sistemlerini kısa sürede işleyemez hale getirmiş ve durumu adeta bir kriz noktasına taşımıştır. Sağlık sisteminin etkilenmesini takiben krizin etkisini gösterdiği diğer bir alan ekonomi olarak ortaya çıkmıştır. Pandeminin etkisini artırması ile birlikte tüm dünya ülkeleri ile birlikte ülkemizde de hem finansal piyasaları hem de mal ve hizmet piyasalarını derinden etkilemiş, üretim ve tedarik süreçlerini durma noktasına getirmiştir. Bu durumu takiben dünya genelinde büyük bir ekonomik durgunluk meydana gelmiştir, bu durgunluğun 1929 Büyük Ekonomik Buhran'dan sonra dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük krizlerden biri olduğu söylenebilir.

Yaşanan ekonomik durgunluğun etkilerini azaltmak adına tüm dünya ülkeleri hızlı bir reaksiyon göstererek, bir dizi politika tedbirleri açıklamıştır. Bu tedbirlerin genel anlamda durgunluğu azaltmak amacı taşıdığı ve özellikle sekteye uğrayan üretim süreçlerinin yeniden canlandırılması ve pandemiden etkilenen bireylerin desteklenmesi amacı taşıdığı söylenebilir. Kredi destekleri, devletler tarafından ödenen ayni ve nakdi yardımlar, mükelleflerin devlete olan vergi borçlarının ertelenmesi, vergi mevzuatlarının pandemi koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ve mükelleflerin rahatlatılması gibi politikalar bu tedbirlere örnek olarak gösterilebilir (Avcı & Yeniçeri, 2020: 126).

Yaşanan pandemi krizine karşı devletlerin uygulamaya koymuş olduğu tüm politikalar önemli olmakla birlikte özellikle devletin aktif müdahalesinin kaynağını oluşturan gelir düzeyini doğrudan etkilemesi sebebiyle vergi gelirleri ve vergi sistemleri için ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Pandeminin ülkelerin ekonomik sistemleri üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla etkin bir araç olarak kullanılan vergi politikasının başarılı olması için; vergi sisteminin bütüncül yapısı ve mevzuatın esnekliği bu tarz kriz dönemlerinde büyük önem taşımaktadır. Ülkelerin sahip oldukları vergi sistemlerinin esnekliği kriz dönemlerinde hem devlete gelir sağlama fonksiyonunun devamı hem de bu sistem içerisinde yapılacak müdahalelerle mükellefleri krizin yıkıcı mali etkilerinden mümkün olduğu kadar korumak hususunda önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu tarz kriz dönemleri devletlere kendi vergi sistemlerini daha yakından tanıma, eksikliklerin farkına varma ve geliştirme olanağı sunmaktadır.

Covid-19 pandemisi tüm dünya ülkelerinde üretim, tüketim, tedarik ve bunlara bağlı olarak istihdam düzeylerini olumsuz etkilemiş ve bu göstergelerin tamamında aksamalara sebep olmuştur. Çok uluslu şirketlerden en küçük ölçekli kobi ve esnaflar dâhil olmak üzere bu salgından olumsuz etkilenmiş, iş yerleri ve üretim kompleksleri kapanmak zorunda kalmış ve bunun sonucunda gelirlerde ve harcamalarda önemli azalışlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla devletlerin en önemli gelir kalemi olan vergilerin miktarları azalış göstermiştir.

Pandemi döneminde vergi gelirlerinin azalması durumu söz konusu iken dünya genelinde ülkelerin kamu harcamalarının arttığı görülmüştür. Kamu harcamalarının artışı içerisinde devletlerin vatandaşları arasında bilhassa pandemiden kaynaklanan çalışma ve gelir elde etme süreçlerinde sorunlar yaşayanlar ve yardıma muhtaç olanlar özelinde gerçekleştirdikleri sosyal transfer harcamaları artışı dikkat çekmektedir.

PANDEMİNİN EKONOMİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Koronavirüs'ün (Covid-19) Çin'den tüm dünya ülkelerine yayılması ile birlikte üretim ve tedarik süreci, iç ve dış ticaret ve tüketim süreçlerini olumsuz bir biçimde etkileyerek dünya geneli ekonomik faaliyetleri ciddi biçimde azaltmış, ülkelerin salgının yayılmasını önleme noktasında almış olduğu önlemlerle birlikte başta turizm gibi önemli hizmet sektörlerinden olan birçok sektörü durma noktasına getirmiştir. Yaşanan pandemi sürecinde hane halkı gelirleri önemli biçimde azalmıştır. Bu durumu takiben oluşan talep daralması ile mal ve hizmet üreten firmaların finansal yapıları ciddi anlamda bozulma eğilimine girmiştir. Adeta ekonomide büyüyen kartopu etkisi gösteren pandeminin

negatif etkileri devletlere de sirayet etmiş, vergi gelirlerinin azalmasını takiben bütçe gelirleri azalmış buna rağmen kamu harcamalarının hızlı ve zorunlu artışı nedeniyle bütçe açıkları büyümüştür. Dahası dünya genelinde birçok insan işini kaybetmiş, küresel anlamda istihdam kayıpları önemli boyutlara ulaşmıştır. Pandemi süreci özellikle gelişmekte olan ekonomileri büyük sermaye çıkışları ile ayrıca negatif etkilemiştir. Bu noktada özellikle gelişmekte olan ülkelerde kısa vadeli döviz borç yükümlülüklerini yerine getirmekte zorluklar başlamıştır. Dünya genelinde derin etkilere sebep olan pandemigenel ekonomik faaliyetlerde ortaya çıkan azalma sonucu büyüme rakamlarını olumsuz etkilemiştir (Duran & Acar, 2020: 126).

Aşağıdaki seçili ülkelerin 2019 ve 2020 yıllarına ait büyüme ve işsizlik istatistiklerinin yer aldığı tablo incelendiğinde rakamlarına bakıldığında görüleceği üzere, 2020 yılında etkisini hızlı bir şekilde hissettiren pandemi büyüme rakamlarını, pozitif büyüme elde edilebilen Çin ve Türkiye haricinde oldukça olumsuz etkileyip negatif değerlere sebep olmuştur. Özellikle, Avrupa Birliği ülkelerinin ekonomilerinin ciddi miktarda küçüldüğü gözlemlenmektedir. İşsizlik rakamlarının ise devletlerin sağladığı destekler ile küçük artışlar göstermiş ya da yatay seyretmiştir.

Tablo 1. Seçili Ülkelerde 2019-2020 Yılları Büyüme ve İşsizlik Oranları

Ülke	2019 Büyüme (%)	2019 İşsizlik (%)	2020 Büyüme (%)	2020 İşsizlik (%)
Türkiye	0,9	13,7	1,9	13,2
Çin	6,1	3,6	2,3	4,2
İtalya	0,3	9,95	-8,8	9,84
Almanya	0,6	3,14	-5	4,6
Norveç	1,15	3,69	-2,5	3,9
Fransa	1,50	8,44	-8,23	8,34

Kaynak: Dünya Bankası, OECD

Pandeminin önemli bir diğer etkisi dünya geneli enflasyon düzeyi ile ilgili. Üretici fiyatlarındaki son bir yılda yaşanan %27,1'lik büyük artış ilerleyen dönemlerde de ülke ekonomilerinin enflasyonla ilgili yaşayacağı sıkıntıların habercisi niteliğinde olduğu söylenebilir. Dünya geneli üretim süreçleri büyük sorunlarla karşı karşıya kalmış üretim azalmış ve işsizlik artmıştır. Ayrıca, ulaşım ve üretilen ürünlerin sevkiyatı ile ilgili ciddi sorunlar bulunmaktadır. Dahası artan üretici maliyetleri de göz önüne alındığında dünya genelinde önümüzdeki sürecin enflasyonist bir süreç olacağını tahmin etmek güç değildir. Bu durum özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksul kesimin temel ihtiyaç noktasında gıda ve tıbbi araç ve gereçlere ulaşım düzeyini dramatik bir şekilde etkilemesi muhtemeldir.

PANDEMİ SÜRECİNİN BÜTÇE DENGESİ ÜZERİNE ETKİSİ

Ekonomik krizler genel olarak büyüme oranlarını olumsuz etkilemekte buna bağlı olarak işsizlik seviyelerini artırmakta, likidite seviyelerini daraltmakta ve netice itibarıyla ortaya çıkan enflasyonist süreç hane halkının satın alma gücünü azaltmaktadır. Ortaya çıkış sebebi farklı olmasına rağmen sonuçları itibarıyla tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs pandemisi sebebiyle yaşanan kriz neticesinde de farklı krizlere benzer etkiler ortaya çıkmış, uluslararası ekonomik faaliyetler durma noktasına gelmiştir. Ekonomik faaliyetlerin dip seviyelere kadar inmesi üretim olanaklarını azaltmış ve dolayısıyla işsizlik yüksek seviyelere çıkmıştır. Pandeminin bu olumsuz etkilerinin azaltılması adına devletin atacağı her adım, mali teşvik paketi, vergisel tedbirlerin tamamı kamu harcamalarının artması, diğer yandan ise vergi gelirlerinin azalması anlamına gelmektedir.

Pandemi sebebiyle tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de bütçe dengesi hem pandemiden hem de pandeminin etkilerini bertaraf etmek üzere uygulanan politikalardan büyük oranda etkilenmiştir. Bu doğrultuda 2020 yılı bütçe verilerine göre giderler %20,2 artış göstermiş gider çeşitleri bakımından 2020 yılı içerisinde en yüksek artış ise %34 ile borçlanma faiz giderlerinde

meydana gelmiştir. Madalyonun diğer yüzü olan bütçe gelirlerine bakıldığında ise vergi türleri arasında farklılıklar görülmektedir. Bir tür doğrudan vergi çeşidi olan gelir vergisi tahsilatı azalmış, KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergilerin tahsilatında ise artış görülmüştür (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2020). Gelir vergisindeki azalmanın büyük oranda pandemi sürecinde yaşanan işten çıkarmalar gibi sebeplerle gerçekleştiği şeklinde bir yorum yapılabilir. Dolaylı vergi türlerinin tahsilatında yaşanan artışlar ise sokağa çıkma yasakları esnasında bireylerin özellikle internet ortamında yaptıkları alışverişlerin etkili olduğu söylenebilir. Ancak bazı vergi gelirlerindeki bahsedilen bu artış bütçe giderlerinden yaşanan artıştan düşük seviyede kaldığı için bütçe dengesi netice itibarıyla olumsuz etkilenmiş ve son yıllarda olduğu gibi denk bütçe disiplininin uzaklaşma eğilimi devam etmiştir (Saraçoğlu & Özcan, 2020).

PANDEMİ SÜRECİNİN VERGİ YÜKÜMLÜLÜKLERİNE ETKİSİ

Pandemi sürecinin gelişimi ile birlikte virüsün yayılmasını önlemek adına ülkelerin almış oldukları tedbirler sıklıkla kalabalıkları önlemek ve insanlar arasındaki sosyal mesafeyi azaltmak şeklinde gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda halka sokağa çıkma yasakları getirilmiş fabrikalar ve işyerleri kapanmış tüm ekonomik faaliyetler bu süreçten olumsuz şekilde etkilenmiştir. Alınan bu tedbirlerin ekonomi üzerindeki toplam etkisi ise kısa sürede kendisini göstermeye başlamıştır. Özellikle sokağa çıkma yasakları ve işyerlerinin kapatılması tarzındaki önlemler tüm dünyada ticari hayatı durma noktasına getirmiş iktisadi faaliyetleri asgari düzeye indirmiştir. Bu durum aynı zamanda vergi mükelleflerinin kendilerini vergi yükümlülüklerini yerine getiremeyecekleri bir durum içerisinde bulmalarına sebep olmuştur. Faaliyeti duran ekonomik birimlerin vergi yükümlülüklerini yerine getirememesi doğal bir sonuç olarak görülmektedir.

Bu noktada devletler, öncelikle üretim faaliyetlerinin devamını sağlayacak ve ardından talebi yeniden canlandıracak adımlar atmışlardır. Ayrıca yardıma muhtaç durumdaki insanlara sosyal transfer ödemelerinin bu dönemde dünya genelinde arttığı bilinmektedir. Bu ise kamu maliyesi üzerinde fazladan yükler oluşturmaya başlamıştır. Kamu maliyesinin en önemli gelir kalemi olan vergi gelirlerinde ise mükelleflerin durumlarından dolayı önemli ölçüde azalma görülmüştür.

Öte yandan, ekonomilerde hem devletler hem de vergi mükellefleri için en önemli risk belirsizliktir. Belirsizlik devam ettiği sürece devlet tarafından politika belirlenmesi güçleşmekte, alınacak önlemlerin süresi ve yapısının belirlenmesi zorlaşmaktadır. Tüm dünyanın pandemi ile ilgili yaşamakta olduğu süreç aslında bütünüyle belirsizliğin hâkim olduğu bir süreçtir. Bu belirsizliklerden en önemlileri; salgının ne kadar devam edeceğinin tahmin edilememesi, ticari ve ekonomik ilişkiler bakımından birbirlerine bağımlı olan dünya ülkelerinin alacakları tedbirlerin birbirlerine olan etkilerinin bilinmezliği, üretici ve tüketicilerin iktisadi kararları alırken yaşadıkları birtakım belirsizliklerden kaynaklı olarak alınacak tedbirlerin isabetli sonuçlar getireceğinin garantisi bulunmamaktadır. Bu bakımdan pandeminin getirdiği sosyal ve ekonomik tahribatın etkilerinin hafifletilmesinde ve belirsizliklerin ekonomideki aktörlerin iktisadi kararlarını etkilemesini önlemek adına vergi politikaları önemli bir rol oynamaktadır.

MALİ TEŞVİKLER VE VERGİ HARCAMALARININ EKONOMİK DURGUNLUK SÜRECİNDEKİ ETKİLERİ

Mali teşvikler, bir maliye politikası aracı olarak devlet tarafından ekonomideki farklı birimlere farklı yöntemlerle sunulan genel olarak iktisadi kalkınma amaçlı bir piyasaya müdahale aracı olarak ifade edilebilir. Mali teşviklerin amaçları iktisadi büyümenin sağlanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, halkın refah düzeyinin artırılması gibi, yatırımların teşvik edilmesi gibi birçok amacı içerisinde barındırmaktadır. Vergi harcamaları ise vergi sistematığı vasıtasıyla devletin vazgeçtiği bir gelir olarak da adlandırılabilir. Devletlerin vergi politikalarında sıklıkla başvurdukları muafiyet, istisna vergi erteleme, vergi indirimleri gibi politikaların tümü vergi harcaması olarak

adlandırılabilir. Yaşamakta olduğumuz pandemi dönemi boyunca genel olarak dünya devletleri vergi harcaması politikaları ve mali teşvik politikalarını birbiri ile uyumlu bir biçimde yürütme modelini seçmişlerdir.

İfade edildiği gibi küresel pandemi krizi sebebiyle tüm dünya ülkelerinde birbirine benzer şekilde vergi harcamaları ve mali teşvik uygulamalarından sıklıkla faydalandığı görülmektedir. Uygulanan bu politikalar sayesinde ifade edildiği gibi bozulan ekonomi süreçlerinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Özellikle neredeyse tüm dünyada azalan büyüme oranları küresel bir resesyon ihtimalini ortaya koymakta ve bu resesyonun başlamadan engellenmesi adına önemli teşvik politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Pandemi ile ilgili tüm dünyada yaşanan sürecin bir durgunluğa işaret etmesinden kaynaklı olarak neredeyse tüm dünya ülkeleri ekonomik faaliyetler, yatırımlar, üretim ve tüketim süreçleri üzerindeki yükün hafifletilmesi adına genişletici tedbirler almakta. Bu tedbirlerin en önemli bölümünü ise etkili bir maliye politikası aracı olmasından kaynaklı olarak vergi politikaları oluşturmaktadır.

İçerisinde vergi harcaması politikalarını da kapsayan mali teşvik uygulamaları literatürde “Piyasa Başarısızlığı” ve “Devlet Başarısızlığı” olarak adlandırılan iki önemli problemin telafisi için uygulanmaktadır (Kirmanoğlu, 2009: 153). Bu doğrultuda yaşamakta olduğumuz Koronavirüs pandemisini özellikle talep ve arz üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkiler bakımından piyasa başarısızlığı, sebep olduğu kamu harcaması artışları neticesinde oluşan bütçe açıkları ve sosyal güvenlik-sağlık sistemleri üzerindeki yıkıcı etkisi bakımından da devlet başarısızlığı ile ilişkilendirebiliriz. Bu kapsamda pandemiye bağlı olarak oluşan ekonomik kriz ve durgunluğa karşı ülkelerin benzer nitelikte uygulamaya koydukları mali teşvik politikalarının, global ekonomiyi ilerleyen dönemlerde gerçekleşmesi olası yıkıcı bir durgunluk halinde koruma noktasında faydalı olacağı ifade edilebilir (Koç & Yardımcıoğlu, 2020: 129).

ÜLKEMİZDE PANDEMİ SEBEBİYLE UYGULANAN VERGİSEL TEDBİRLER VE MALİ TEŞVİKLER

Tüm dünya ülkelerini ve vatandaşlarını etkisi altına alan pandemi sebebiyle meydana gelen olağanüstü sürecin kontrol altına alınması ve etkilerinin bütünüyle hafifletilmesi adına uygulanacak olan politikaların konuyu bütüncül bir bakış açısı ile ele alması gerekmektedir. Vergi mükelleflerinin yaşadığı sorunların gerekçi bir bakış açısıyla ele alınıp, üzerlerinde oluşan hem ekonomik baskı giderilmeli hem de bu vesile ile mükellefler sosyal ve psikolojik olarak rahatlatılmalıdır. Çünkü özellikle pandeminin ilk döneminde uygulanan politikalar ve erken dönem tedbirleri genellikle yasaklar ve kapanmalar çerçevesinde gerçekleşmiş, bu yasaklar ve kapanmalar mükelleflerin ticari hayatlarını ve geçim süreçlerini önemli derecede olumsuz etkilemiş, yaşanan bu ekonomik olumsuzluk sosyal ve psikolojik bir takım olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir.

Bu noktada devletlerin yasak ve kapanma tedbirlerinin devamında uygulayacağı politikalar özellikle vergi mükellefi olan vatandaşların ve şirketlerin ekonomik, sosyal ve psikolojik durumlarını rahatlatma noktasında önem taşımaktadır. Bu doğrultuda tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de öncelikle “Ekonomik İstikrar Kalkanı” adı altında 100 Milyar Türk Lirası boyutunda bir mali teşvik paketi yürürlüğe konulmuştur (Özdemir, Atak ve Hatıper, 2020: 188). Bu mali teşvik paketinin içerisinde toplumun farklı pek çok kesimine sunulan parasal yardıma ek olarak vergi mükelleflerinin pandemi sebebiyle bozulan ekonomik durumlarını telafi etmek adına vergi yükümlülükleri ile alakalı birçok rahatlatıcı önlem alınmıştır. “Ekonomik İstikrar Kalkanı” adı altında uygulanan bazı vergi harcaması politikaları ve mali teşvikler şu şekilde sıralanabilir:

- Perakende, alışveriş merkezleri, gıda ve tekstil gibi çeşitli sektörlerde 2 milyonu aşkın vergi mükellefinin muhtasar beyanname ile ödenmesi gereken vergileri, KDV ve sigorta prim ödemeleri 6 ay süreyle ertelenmiştir.

- Hali hazırda vergi ödemeleri bakımından mücbir sebep halinden faydalanmakta olan vergi mükelleflerine ek olarak 1,9 milyon gelir vergisi mükellefi vatandaşa daha 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 13. Maddesi kapsamında mücbir sebep halinden faydalanma imkânı tanınmıştır. Bu sayede mücbir sebep halinden faydalanan vergi mükelleflerinin mücbir sebep gerekçesi ortadan kalkana kadar vergi ödevlerini yerine getirmemeleri sebebiyle herhangi bir cezai işleme muhatap olmaları önlenmiştir.
- Turizm sektöründe konaklama vergisi ödemeleri teşvik paketinin ilk halinde Ocak 2021 tarihine kadar sonrasında pandemi sürecinin devam etmesi sebebiyle Ocak 2022 tarihine kadar ertelenmiştir.
- Otel kiralamalarına ilişkin irtifak hakkı bedelleri ve hasılat payı ödemeleri Nisan, Mayıs ve Haziran ayları için 6 ay ertelenmiştir.
- İç hat uçuşlarına özgü olmak üzere havayolu taşımacılığında Katma Değer Vergisi 1 Nisan 2020'den itibaren 30 Haziran 2020'ye kadar olan süre boyunca %18'den %1'e indirilmiştir.
- Pandemi sebebiyle alınan tedbirlerden kaynaklı olarak sektörel bazda nakit akışı bozulan firmaların bankalardan almış oldukları kredi borçlarına ilişkin anapara ve faiz geri ödemeleri 3 ay süreyle ertelenmiştir.
- Firma statüsünde bulunmayan ancak pandemiden dolayı işlerinin olumsuz etkilendiğini beyan eden esnaf ve sanatkârların Halkbank'tan almış oldukları kredilerin anapara ve faiz ödemeleri 3 ay süreyle ve faizsiz olarak ertelenmiştir.
- KOBİ'lere destek olmak, yapılacak olan yeni yatırımları ve mevcut KOBİ işletmelerini desteklemek amacıyla kurulan Kredi Garanti Fonu limiti 25 Milyar liradan 50 Milyar liraya çıkarılarak pandemi koşullarından olumsuz etkilenen KOBİ'lerin desteklenmesi sağlanmıştır.
- Azalan konut satışlarını desteklemek adına 500 bin liranın altındaki konutlar için kredilendirilebilme oranı olan %80'den %90'a çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra asgari peşinat oranı %10'a düşürülmüştür.
- Pandemi sebebiyle iş faaliyetleri duran sigortalı çalışanlara gelir desteği sağlayan bir uygulama olan kısa çalışma ödeneği devreye alınmıştır.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulanan asgari ücret desteğinin devam ettirilmesi kararlaştırılmıştır.
- Pandemi sebebiyle borçlarını ödemede temerrüde düşen firmaların kredi sicillerine mücbir sebep notu düşülmesi kararlaştırılmıştır.
- En düşük emekli maaşı 1500 lira düzeyine yükseltilmiştir.
- Toplumun ihtiyaç sahibi kesimine verilmek üzere 2 milyar lira düzeyinde nakit devlet yardımı için kaynak tahsis edilmiştir.

Ülkemizde koronavirüs pandemisi sebebiyle alınan tedbirler yalnızca “Ekonomik İstikrar Kalkanı” mali teşvik paketi ile sınırlı kalmamış farklı kurumlar tarafından destek ve yardım paketi açıklanmıştır. Bu kapsamda, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan vergi harcaması niteliğinde vergisel tedbirler şu şekilde sıralanabilir:

- 2019 yılına ilişkin gelir vergisi beyanname verme ve ödeme süresi 1 ay süreyle ertelenmiştir.
- Katma Değer Vergisi beyanname verme ve ödeme süreleri ertelenmiştir.
- Vergi mükellefleri için mücbir sebep hali ilân edilmesi kolaylaştırılmıştır.

- Kişisel durumları sebebiyle sokağa çıkma yasağının muhatabı olan toplum kesimlerinin vergisel yükümlülükleri ertelenmiştir.
- Vergi mükellefleri tarafından mal ve hizmet alım ve satımlarına ilişkin olarak düzenlenmesi ve Hazine ve Maliye Bakanlığı birimlerine teslim edilmesi gereken Ba ve Bs formlarının teslimi süreleri ertelenmiştir.

ÇİN'DE UYGULANAN VERGİSEL TEDBİRLER VE MALİ TEŞVİKLER

Küresel düzeyde bir salgına dönüşen koronavirüspandemi süreci ve olayların ilk başlangıcından günümüze kadar geçen süreç incelendiğinde Çin'in en başından beri en sistematik ve kapsamlı tedbirleri alan ülke konumunda bulunduğu söylenebilir. İçerisinde bulunduğumuz süre zarfında neredeyse tüm dünya ülkelerinin halen pandemi sürecinde hem sağlık hem de ekonomi bakımından mücadeleyi sürdürmesine rağmen, Çin'de yeni vaka görülmemesi ve ekonomik büyüme rakamlarının da pozitif olması, Çin'in almış olduğu tedbirlerin ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çin'in pandeminin ekonomik etkileri ile mücadelesinde uyguladığı vergisel tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz (International Tax Review, 2020):

- Öncelikle koronavirüs ile mücadelenin en ön safında yer alan sağlık personellerinin moral ve motivasyonunu artırmak adına ülkedeki tüm sağlık personellerini kapsayacak şekilde vergisel teşvikler ve muafiyetler sağlanmıştır.
- Pandemi sürecinde sağlık sektöründe kullanılan medikal araç ve gereçlerin alım-satım, üretim ve taşınması aşamalarında tahsil edilen katma değer vergisi yükü hafifletilmiştir. Bu kapsamda ki araç ve gereçlerin satın alınmasında ödenen katma değer vergisinin tamamının iade edilmesi, üretim aşamalarının bu vergi konusundan istisna tutulması örnek olarak verilebilir.
- Pandemi ile mücadele sürecine bağış ve yardımlarıyla destek olan kişi ve kurumların bu bağış ve yardım tutarlarını vergi matrahlarında indirim konusu yapabilmelerine imkân sağlanmıştır. Bu kapsamda Çin yurtdışından gelecek yardım ve bağışları da teşvik edici bir tedbir olarak bunların da ithalat esnasında tahsil edilen katma değer vergisinde indirim konusu yapılmasına olanak tanımıştır.
- Tüm ülke çapında faaliyet gösteren işletmelerin üzerinde bulunan vergi ve sosyal güvenlik prim yükü azaltılarak sektöre uğrayan üretim sürecinin yeniden işler hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda alınan tedbirler bölgesel farklılıklar bulunmakla birlikte vergi ve sosyal güvenlik primlerinin devlet tarafından karşılanması şeklinde gerçekleşmiştir (International Tax Review, 2020).
- Vergi ödemeleri için beyanname verme süreleri birden fazla kez ertelenmiştir.
- Vergisel tedbirler yalnızca devlet özelinde kalmamış birçok yerel yönetim tarafından kendi tahsil yetkilerinde bulunan vergi türleri için (Emlak vergisi vb.) ertelemelere gidilmiştir (Kılıç, 2020: 19).

AVUSTRALYA'DA UYGULANAN VERGİSEL TEDBİRLER VE MALİ TEŞVİKLER

Avustralya pandemi ile mücadelede diğer ülkelerden farklı olarak izlediği yöntemle ilgi çekmektedir. Bu noktada Avustralya her ülke gibi bir takım mali teşvik paketleri ve vergisel tedbirler almıştır, ancak bu vergisel tedbirleri tüm mükellefler için standart bir şekilde gerçekleştirilmemiştir. Avustralya'da vergi mükelleflerinin pandemi sebebiyle içerisinde buldukları subjektif koşullar ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulmuş ve vergi mükelleflerinin ihtiyaç duydukları destek her biri için farklı şekilde tespit edilerek uygulama yoluna gidilmiştir (Kılıç, 2020: 15-16). Özellikle turizm, tarım

ve eğitim sektörlerine özel önem veren Avustralya hükümeti bu sektörlerde faaliyet gösteren mükelleflerden bazı vergi ve harçların alınmamasını kararlaştırmıştır. Fransa'da uygulanan tedbirlerin bir benzeri Avustralya'da uygulanmış ve KDV iadesi alma süreci mükellefler için kolaylaştırılmıştır. Normalde 3'er aylık dönemler halinde iade edilen vergi için mükelleflere her ay vergi iadesi alma hakkı tanınmıştır. Pandeminin ülkede etkisini göstermeye başladığı düşünülen 23 Ocak 2020 tarihinden itibaren uygulanan vergi cezaları ve gecikme faizlerinin silindiği belirtilmiştir. Vergi mükellefi şirketlerin vergi matrahı hesabı esnasında gider olarak gösterebileceği amortisman bedelleri için hızlandırılmış yöntemle geçme imkânı verilmiştir (Australian Tax Administration, 2020).

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE UYGULANAN VERGİSEL TEDBİRLER VE MALİ TEŞVİKLER

Dünyanın en büyük ekonomisi olarak anılan Amerika Birleşik Devletleri pandemi ile mücadele kapsamında yaklaşık 1 trilyon dolarlık bir mali tedbir paketi açıklamıştır. Bu nakdi destek paketinin haricinde Amerika Birleşik Devletleri Gelir İdaresi tarafından gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin vergi ödemeleri ilk planda 3 aylık bir ertelemeye tabi tutulmuştur. Bu süre zarfında geciken vergi ödemeleri için hiçbir ceza ve faiz takibi yapılmayacağı bildirilmiştir (Internal Revenue Service, 2020).

Kongre tarafından kabul edilen kanun doğrultusunda 500 kişiden az istihdamın söz konusu olduğu işletmelerde çalışan kişinin kendisinin ya da aile bireylerinden herhangi birisinin koronavirüse yakalanması kendisine ücretli izin hakkı tanınmakta, işverenine de bu ücretli izin hakkından kaynaklı olarak çalışanın kendisinin ya da aile bireyinin koronavirüse yakalanması halinde değişkenlik gösterecek tutarları ücret stopajından indirme hakkı tanınmaktadır (Internal Revenue Service, 2020). Merkezi yönetim haricinde eyaletlerde de bir takım vergisel tedbirler uygulanmaktadır. Bu doğrultuda birçok farklı eyalet özellikle hane halkının özel tüketiminin desteklenmesi amacıyla bir dolaylı vergi olan tüketim vergisini kaldırdığını açıklamıştır. Ayrıca şirketlerin yükümlü olduğu sosyal güvenlik vergisinin 2020'ye ait olan tutarının mükellefler tarafından 2021 ve 2022 olmak üzere hem ertelemeye tabi tutulduğu hem de iki taksitte ödeme imkânı getirildiği açıklanmıştır.

ALMANYA'DA UYGULANAN VERGİSEL TEDBİRLER VE MALİ TEŞVİKLER

Alman ekonomisi 2020 yılında pandemi kaynaklı olarak %5 küçülmüş ve mevcut işsizlik yaklaşık olarak %1 oranında artmıştır. Ancak Alman hükümeti geniş imkânları ve önceki senelerde verdiği bütçe fazlalarının sağladığı güvenceyle birlikte ABD'nin ardından dünyada en büyük mali teşvik paketini açıklayan ülke olarak ön plana çıkmıştır. Yaklaşık olarak 614 milyar dolarlık bir mali teşvik paketini duyuran Alman hükümeti bunun yanı sıra mükellefler için hazırlanmış olduğu bir dizi vergisel tedbiri açıklamıştır. Açıklanan vergisel tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz (Federal Ministry of Finance, 2020):

- Uluslararası ticaretin ve ürün sevkiyatının desteklenmesi amaçlı gümrük vergisi ve KDV odaklı olarak vergi indirimi kararı alınmıştır.
- Ticari süreçlerin duraksamasından kaynaklı birey ve firmaların yaşadığı nakit sıkıntılarının giderilmesine katkı sunmak amaçlı olarak vergi ödeme süreleri uzatılmıştır. Tahsil edilemeyen vergiler için yürütülen icra süreçleri daha esnek hale getirilmiştir.
- Vergilerle ilgili erteleme gibi bir takım kolaylıklar sağlama yetkisi yayımlanan bir genelge ile vergi dairelerinin yetkisine bırakılmış, böylelikle mükelleflerin subjektif vergisel durumlarının tespiti ve müdahale süreci kolaylaştırılmıştır.

- KOBİ niteliğinde küçük işletme sahibi mükelleflere ve pandemiden doğrudan etkilenen serbest meslek sahiplerine toplamda 50 Milyar Euro tutarında hibe verilmesi kararlaştırılmıştır.

FRANSA'DA UYGULANAN VERGİSEL TEDBİRLER VE MALİ TEŞVİKLER

Fransa'da Avrupa Birliği sınırları dahilindepandemiden yoğun bir şekilde etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Fransız hükümeti ülkesinde pandemiden dolayı ekonomik durumu kötüleşen bireylere yönelik öncelikli olarak 373 milyar dolar tutarında bir nakdi destek paketi açıklamıştır. Ayrıca bir takım vergisel tedbirler suretiyle vergi mükellefi birey ve firmalar ekonomik olarak rahatlatılmak istenilmiştir. Fransa hükümetinin duyurmuş olduğu vergisel tedbirleri şu şekilde ifade edebiliriz (KPMG,France, 2020):

- Birçok ülke gibi Fransa'da özellikle işini kaybı yaşayan ve ticari faaliyetleri duran bireyler için gelir vergisi ödeme sürelerinde erteleme yapmıştır.
- KDV iadesi süreci hızlandırılarak mükelleflerin ekonomik durumuna hızlı bir şekilde pozitif katkı sunulması hedeflenmiştir.
- Kurumlar vergisi mükelleflerine talep etmeleri halinde gelir vergisinde uygulandığı gibi erteleme imkânı sunulacağı bildirilmiştir. Hatta bu hususta vergisini zamanında ödeyen bir kurumlar vergisi mükellefinin dahi talep etmesi halinde kendisinden tahsil edilen vergi tutarını iade olarak alabileceği ve belirlenen erteleme süresi içerisinde ödeyebileceği açıklanmıştır. Bahsedilen tüm bu vergi erteleme süreci ile ilgili başvurular devlet tarafından internet ortamına adapte edilerek hem hız kazandırılmış hem de mükelleflere önemli bir kolaylık sağlanmıştır.
- Pandemi süreci ve alınan tedbirler dolayısıyla diğer mükelleflerin koşullarına nazaran daha kötü durumda olan mükellefler için istisnai olarak ödedikleri tüm vergilerle ilgili vergi iadesi hakkı tanınmıştır.
- Fransız hükümeti diğer bazı Avrupa Birliği ülkelerinin aksine inceleme süreci devam eden vergi denetimlerini durdurmamış ancak bu denetimler esnasında mükelleflerin zor durumlarının mutlaka dikkate alınacağı ve buna göre değerlendirme yapılacağını açıklamıştır.

İTALYA'DA UYGULANAN VERGİSEL TEDBİRLER VE MALİ TEŞVİKLER

İtalya Avrupa Birliği ülkeleri arasında pandemi sürecini en zor geçiren ülkelerden birisi olarak ifade edilebilir. Salgının Avrupa Birliği sınırlarına ulaşması ile birlikte en fazla vaka ve ölüm sayısının gerçekleştiği ülkelerden birisi olmakla birlikte salgına kaşı devlet tarafından alınan tedbirler ve yasakların katılığı bakımından da başı çekmiştir. Bu doğrultuda ekonomisinin 2020 yılında %8,8 küçülmesi, vergi mükelleflerinin yaşadığı güçlükler hakkında bilgi verici niteliktedir. İtalya'nın pandemiden etkilenen kesimler için almış olduğu vergisel tedbirler şu şekilde ifade edilebilir (KPMG, Italy, 2020):

- Diğer birçok ülkede olduğu gibi gelir ve kurumlar vergisine dair beyanname verme süreleri uzatılmıştır.
- Turizm ve eğlence gibi hem ülke için önemi büyük olan hem de pandemiden doğrudan etkilenen sektörlerde çalışanların ücret gelirlerinden tahsil edilen stopaj vergisinin tahsilatı ertelenmiştir.
- Devlet ile vergi mükellefleri arasında görülmekte olan vergi davaları durdurulmuştur.
- Vergi denetim ve inceleme işlemleri 31 Aralık 2022 tarihine kadar ertelenmiştir.

- Özellikle turizm ve bağlantılı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin virüsten arındırılıp dezenfekte edilmesine ilişkin giderler 20000 euro ile sınırlı olmak kaydıyla %50 oranda gelir ve kurumlar vergisinde indirim konusu yapılabilmesine imkân sağlanmıştır.

PANDEMİ İLE MÜCADELEDE VERGİSEL TEDBİR VE MALİ TEŞVİK ÖNERİLERİ

Koronavirüs salgını sebebiyle tüm dünya ülkelerinin karşı karşıya kaldıkları ekonomik sorunlar daha önce dünyanın karşılaşıp atlattığı ekonomik krizlerin tamamından farklı seyretmektedir. Dünya üretim ve tüketim süreçlerinin her ikisinin de etkilendiği küresel faaliyetlerin durma noktasına geldiği, ayrıca neredeyse tüm sektörlerin daralma yaşadığı bir süreç geçirmektedir. Alınan tedbirler genellikle sokağa çıkma yasakları, sosyal faaliyetlerin ve kalabalıkların önlenmesi şeklinde gerçekleştiği için ekonomik faaliyetlerin üzerindeki olumsuz iklimi daha çok artırmaktadır. Bu hususta alınan tedbirlere ek olarak sunulabilecek öneriler şu şekilde ifade edilebilir (OECD, 2020):

- İşçi çalıştırmanın ülkemizdeki maliyetinin fazlalığı sıklıkla tartışma konusu olan bir husustur. Bu husus pandemi süreciyle birlikte tekrar ele alındığında istihdamın işveren üzerindeki olumsuz etkisinin katlanarak arttığını tahmin etmek güç değildir. Dolayısıyla hem pandemi sürecinde istihdamın düşmesini engellemek hem de işveren kesimi ve firmaları desteklemek adına pandemi sürecinde ücretler üzerindeki gelir vergisi ve sigorta prim ödemelerinin kaldırılması, bunun mümkün olmaması halinde ertelenmesi düşünülebilir.
- Çin'in pandemi sürecinde uyguladığı vergisel tedbirlerden biri olan ve aynı zamanda toplumsal moral ve motivasyona katkı sağlayabileceği tahmin edilen sağlık çalışanlarına yönelik bir takım vergisel muafiyetler uygulanması mümkün hale getirilmelidir.
- Pandemi sürecinde tüm vatandaşların yoğun bir şekilde ihtiyaç duyacağı sağlık araç ve gereçlerinin üretimi ya da ithal edilmesi süreçlerinde uygulanan KDV, ÖTV tarzı dolaylı vergiler kaldırılabilir.
- Vergi otoritesi tarafından belirlenecek bir takım mücbir sebep hallerinde vergi yükümlülüklerinin yerine getirilememesi durumunda uygulanan vergi cezaları ve gecikme zam ve faizleri pandemi sürecinde kaldırılabilir.
- Vergi yükümlülüklerini mücbir sebeplerden kaynaklı olarak yerine getiremeyen vergi yükümlülükleri için esnek vergi yapılandırma uygulamaları ve faizsiz ödeme kolaylıkları gibi uygulamalara yer verilebilir.
- Pandemi sürecinde vergi daireleri tarafından yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde uygulanan haciz, icra ve banka hesaplarının dondurulması tarzı zorlayıcı bir takım işlemlerin uygulanması durdurulabilir.
- Vergi kaçakçılığı suçu hariç tutulmak şartıyla birtakım ülkelerde uygulandığı gibi mükellefler hakkında yapılan vergisel inceleme ve soruşturmalara ara verilebilir.

SONUÇ

Koronavirüs salgını Çin'de ilk ortaya çıktığı tarihten itibaren hızla tüm dünya ülkelerine yayılmış ve sağlık sektörü başta olmak üzere ekonomi ve daha birçok alanda yıkıcı etkiler meydana getirmiştir. Tüm dünya ülkelerinde öncelikli olarak sağlık sektörünü derinden etkileyen pandemi süreci ilk şokun atılması ile ekonominin tüm sektörlerine yayılarak küresel ticaret faaliyetlerini, üretim ve tüketim süreçlerini olumsuz etkilemiştir. Devletlerin ilk tepki olarak almış oldukları tedbirler ve virüsten korunma politikaları genellikle sokağa çıkma yasağı ilânları, iş yerlerinin kapanması, toplantı ve organizasyonların iptal edilmesi, turizm faaliyetlerinin durdurulması şeklinde gerçekleşmiş, netice itibarıyla bu durum küresel ekonomiyi derinden sarsmıştır.

Üretim, tüketim ve ticari faaliyetlerin durdurulması tüm ülkelerdeki vergi mükelleflerini olumsuz etkilemiş vergisel yükümlülüklerin yerine getirilememesine sebep olmuştur. Diğer taraftan uygulanan vergisel tedbirler genellikle devletin vergi alacaklarından kısmen veya tamamen vazgeçmesi ya da erteleme niteliğinde vergi harcamaları niteliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu durumun sonucunda yegâne gelir kaynağı vergi gelirleri olan devletler, özellikle pandemi sürecinde sunulması zorunlu kamu hizmetlerini gerçekleştirme noktasında zorlanmaktadır. Pandemi sürecinde devletlerin sunmak zorunda oldukları sağlık hizmetleri gibi zorunlu hizmetler için yapılan kamu harcamaları, vergi gelirleri büyük oranda tahrip olmuş gelişmemiş ve gelişmekte olan devletlerde bütçe açıklarına sebebiyet vermiştir. Küresel likiditenin daralması ile birlikte bu bütçe açıklarının finansmanı da ayrıca zorlaşmaktadır. Almanya gibi zaten pandemi öncesi dönemde bütçe fazlası veren ülkeler her ne kadar ekonomik olarak olumsuz etkilenmiş olsalar da toplumun dezavantajlı gruplarını ve vergi mükelleflerini desteklemek adına yaklaşık 614 milyar dolar tutarında kaynak tahsis etmiş ve ihtiyaç duyulan kamu harcamalarını likidite darlığı çekmeden gerçekleştirme imkânına sahip olmuşlardır.

Farklı bir bakış açısıyla dünya devletlerinin genelini bütçesel sorunlarla karşı karşıya bırakan mali teşvik paketleri ve vergisel tedbirlerin gerçekleştirilmemiş olması durumunun özellikle pandemi sonrası dönem için farklı düzeyde hem ekonomik hem de toplumsal problemlere zemin hazırlayacağı söylenebilir.

Ekonomik durgunlukla ilgili olarak uygulanan vergi politikaları tüm dünya genelinde genellikle hane halkının tüketim seviyesini ve yatırım harcamalarını artırıcı yönde gerçekleştirilmektedir. Geçmiş kriz dönemleri incelendiğinde devletlerin genişletici maliye politikaları uyguladıkları göze çarpmaktadır. Nitekim 2008 küresel finansal krizinde Türkiye’de tüm dünya ülkeleri ile birlikte genişletici maliye politikaları doğrultusunda çeşitli sektörler için yüksek oranda vergi indirim politikaları uygulamış, böylelikle hem mevcut işletmelerin ekonomik faaliyetlerine devamı sağlanmış, bu adımlar aynı zamanda yeni yatırımları teşvik edici bir rol üstlenmiştir. Ancak yaşamakta olduğumuz pandemi krizin de gelişmiş ülkeler ve diğerleri arasında uygulanan mali teşvik ve tedbirler bakımından ciddi farklılıklar ortaya çıkmıştır. Daha öncede ifade edildiği gibi bir gelişmiş ülke olarak değerlendirmeye alabileceğimiz Almanya, Fransa, İspanya gibi ülkelerin pandemi krizinin etkilerinin bertaraf edilmesi için ayırdığı bütçe büyüklükleri ile ülkemizin pandemi ile mücadele kapsamında mali teşvik olarak açıklamış olduğu tutar arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Ayrıca ülkemizde uygulanan politikalardan özellikle iç hat uçuşlarında KDV oranında yapılan indirim politikası türünde mali teşvik politikalarının, uygulanan sokağa çıkma ve seyahat yasakları değerlendirildiğinde etkisiz kaldığı ifade edilebilir. Öte yandan en önemli eleştiri vergi harcaması niteliğinde gerçekleştirilen vergisel tedbirlerin yoğun olarak vergi indirimi şeklinde değil erteleme şeklinde yapılması durumuna yöneltilebilir. Pandemi sonrası dönemde ertelenen vergilerin nasıl ödeneceği belirtilmediğinden bir belirsizlik durumunun hâkim olduğu ifade edilebilir. Öte yandan vergi mükelleflerinin ciddi şekilde bozulan ekonomik durumlarının vergileri ertelenmiş olsa dahi ödeyebilecek hale gelmelerinin mümkün olmadığı bilindiğinden erteleme yerine vergilerin silinmesi yönünde uygulanacak bir vergi politikasının mükellefleri hem ekonomik hem de psikolojik olarak rahatlatacağı ifade edilebilir.

Netice itibarıyla gelişmiş bazı ülkelerle karşılaştırıldığında teşvik paketlerinin büyüklüğü konusunda geride kalınmış olsa da Türkiye’nin sosyal ve ekonomik yapısı göz önünde bulundurulduğunda kapasitesi dahilinde uygulanan vergisel tedbirler ve mali teşvikler bakımından başarılı bir mücadele süreci yürüttüğü söylenebilir. Ancak yine de uygulanan vergisel tedbir ve mali teşviklerin uygulama neticesi toplumsal etkilerinin ayrıntılı şekilde analiz edilmesi ve bu vergisel tedbir ve mali teşviklerden yeterince faydalanamayan kesimlere mutlak suretle ulaşılması gerektiği belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

- Australian Tax Administration, (t.y.). “COVID-19 Measures in Australia”, (<https://www.ato.gov.au/Individuals/Dealing-with-disasters/In-detail/Specific-disasters/COVID-19/https://taxnews.ey.com/news/20200554-australian-governmentannounces-economic-packageincluding-investment-incentives-andtax-measures>). Erişim tarihi: 29 Mayıs 2021.
- Avcı, O. & Yeniçeri, H. (2020). Vergi sistemlerine pandemi ayarı. *Electronic Turkish Studies*, 15(6), 123-137.
- CIAT/IOTA/OECD (2020), *Tax administration responses to COVID-19: Business continuity considerations*, OECD, Paris.
- Çiçeklioğlu, H., & Akmaz, A. (2020). Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin uzaktan eğitim sistemine bakış açıları üzerine etkisi: Covid-19 sürecine bir bakış. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60), 2939-2953.
- Divanoğlu Uslu, S., & Çelik, R. (2020). Covid-19 and its reflection to consumer behavior. A. Khoich & A. E. Alper & A. A. Eren (Eds.), *Perspectives On Modern Economy*, 365. London: IJOPEC Publication Limited.
- Duran, M. S., & Acar, M. (2020). Bir virüsün dünyaya ettikleri: Covid-19 pandemisinin makroekonomik etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10(1), 54-67.
- Federal Ministry of Finance of Germany, (t.y.). “A protective shield for employees and companies”, (https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Pressemitteilungen/Finanzpolitik/2020/03/2020-03-13-download-en.pdf?__blob=publicationFile&v=2). Erişim tarihi: 24 Mayıs 2021.
- Internal Revenue Service (IRS), (t.y.). “Notice 2020-15, “High deductible health plans and expenses related to COVID-19”, (<https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-20-15.pdf>). Erişim tarihi: 24 Mayıs 2021.
- Internal Revenue Service (IRS), (t.y.). “Notice 2020-17”, Reli effort tax payers affected by ongoing coronavirus disease 2019 pandemic”, (<https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-20-17.pdf>), Erişim tarihi: 24 Mayıs 2021.
- International Tax Review, (t.y.). “China’s STA introduces tax measures to manage COVID-19 implications”, (<https://www.internationaltaxreview.com/article/b1ks79vdxzgb/chnas-sta-introduces-tax-measures-to-manage-covid-19-implications>). Erişim tarihi: 31 Mayıs 2021.
- International Tax Review, (t.y.). “ITR’s COVID-19 hub: Managing the tax impact of the coronavirus”, (<https://www.internationaltaxreview.com/article/b1knt1zch6vkg/itrs-covid-19-hub-managing-the-tax-impact-of-the-coronavirus>). Erişim tarihi: 27 Mayıs 2021.
- Kılıç, S. (2020). Ülkelerin covid-19 ile mücadelede aldıkları vergisel önlemler, *Vergi Raporu*, 247, 11-35.
- Koç, İ. & Yardımcıoğlu, F. (2020). Covid-19 Pandemi sürecinde uygulamaya konulan mali tedbir ve teşviklerin karşılaştırmalı analizi: Türkiye ve seçilmiş AB ülkeleri karşılaştırması. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 123-152.
- KPMG, (t.y.). “Italy – Some tax deadlines extended during COVID-19 outbreak”, (<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/03/flash-alert-2020-049.html>). Erişim tarihi: 05 Haziran 2021.
- KPMG, (t.y.). France: Tax relief available for businesses affected by coronavirus (COVID-19) (<https://home.kpmg/us/en/home/insights/2020/03/tmf-france-tax-relief-available-for-businesses-affected-by-coronavirus.html>). Erişim tarihi: 30 Mayıs 2021.
- Özdemir, H., Atak, O., & Hatıper, Z. Koronavirüs (Covid-19) küresel salgını dolayısıyla Türkiye ve bazı gelişmiş ülkelerde alınan ekonomik ve mali tedbirler. *Vergi Raporu*, 248, 186-200.
- Saraçoğlu, F. & Özcan B. (2020). Koronavirüsün Bütçe gider ve gelirleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi. *Vergi Raporu*, 257, 32-45.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2020). *Aralık 2020 aylık bütçe gerçekleşme raporu*. s.8. (<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2021/01/Butce-Gerceklesme-Raporu-Aralik-1.pdf>). Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021.